

КЕЛТСКИ ГРОБОВИ СА РУДИНА У СТАРОМ КОСТОЛЦУ

Милица Тапавички-Илић
Археолошки институт, Београд

Апстракт: Током 1985, на левој обали реке Млаве, на локалитету Рудине у Старом Костољцу, откривена су четири латенска гроба. Гробни прилози, као и скелетни покојника у сва четири гроба, били су оштећени радом механизације. Упркос томе, на основу појединих гробних прилога, пре свега фибула, било је могуће хронолошки одредити ове гробове у почивни период млађег гвозденог доба. Прилично је извесно да је келтска некропола на Рудинама, заједно са сродним некрополама на оближњим локалитетима (Пећине, Рењак, Чаир), припадала келтској популацији, која је настањивала овај простор крајем IV и почетком III в. п. н. е.

Кључне речи: Келти, Рудине, Костолац, некропола, Латен, гвоздено доба.

У лето 1985, приликом радова механизације на ископавању корита за отпадне воде Термоелектране Дрмно, на левој обали реке Млаве, на локалитету Рудине у Старом Костољцу, откривена су четири латенска гроба (сл. 1). Праћење ископавања и вођење техничке документације преузела је археолошка екипа која је тада радила на античком и средњовековном локалитету Рудине.¹ Гробни прилози, као и скелети покојника у сва четири гроба, били су оштећени радом механизације.

Гроб 7

На западној страни будућег корита за отпадне воде ТЕ Дрмно, на дубини од 67,5 m (кота површине 70,2 m), радом механизације откривен је гроб 7. Скелет је био укопан у зеленкасто-жуту иловачу, оријентисан у правцу североисток–југозапад, са девијацијом од 2° североисточним делом ка истоку. Положен на леђа, већим делом је био оштећен радом механизације (лобања, десни део грудног коша и десно раме). Лева рука

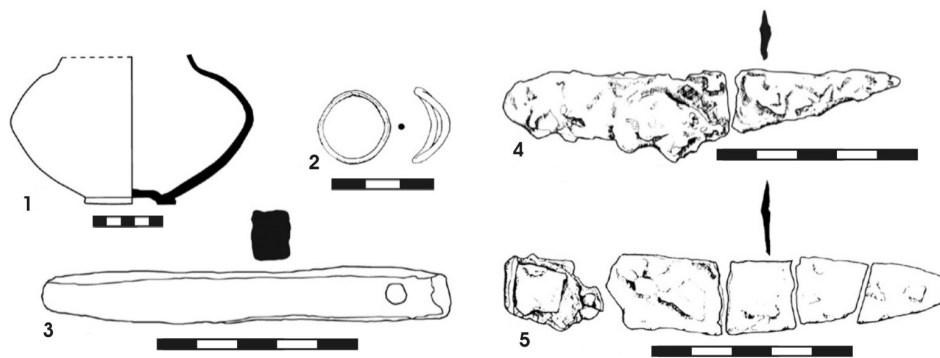
¹ Желим да се захвалим колеги В. Иванишевићу који ми је ставио на располагање документацију која се односи на ова четири гроба. Она не садржи цртеже ни фотографије наведених гробова.

Сл. 1. Латенски локалитети у Старом Костолцу: 1. Пећине; 2. Рудине; 3. Репњак; 4. „Хумка“-Селиште; 5. Дунавац; 6. Тодића црква; 7. Чаир; 8. Дрмно-Над лугом; 9. Кличевачка Клепечка-Носак.

Fig. 1. Late Iron Age sites in Stari Kostolac: 1. Pećine; 2. Rudine; 3. Repnjak; 4. "Humka"-Selište; 5. Dunavac; 6. Todića Crkva; 7. Čair; 8. Drmno-Nad Lugom; 9. Kličevačka Klepečka-Nosak.

скелета је положена поред бока, док се десна налазила на десној препони. Осим остатака покојника, у гробу су откривена четири прилога. Уз десну бутну кост скелета лежала је оштећена биконична керамичка посуда (без обода, пречника око 15 cm на најширем делу), инвентарски број С[Ц]-117 (сл. 2/1). На левој руци скелета налазио се сребрни прстен

Сл. 2. Латенски налази са Рудина, из гроба 7: керамичка посуда (1), сребрни прстен (2), брус (3), гвоздени ножеви (4-5).

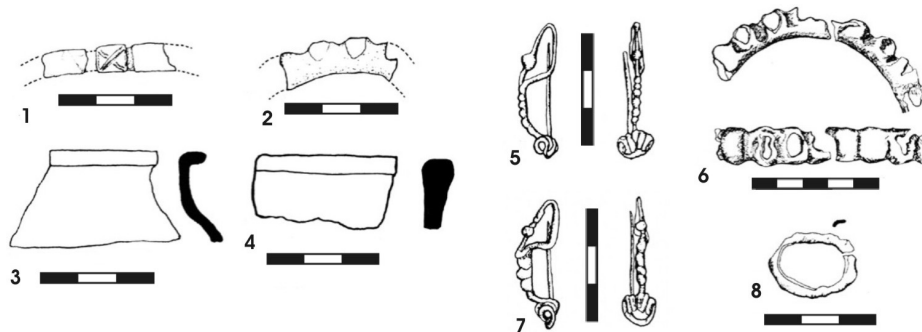
Fig. 2. Late Iron Age finds from Rudine, Grave 7: pottery vessel (1), silver ring (2), whetstone (3), iron knives (4-5).

у облику закривљене алке (С-118) (сл. 2/2). Прстен припада типу тзв. седластих прстенова (*Sattelring*), који хронолошки припадају првој половини III в. п. н. е.

Испод десне шаке нађено је тоцило (брус) (С-119), дужине око 10 см, са једним отвором квадратног пресека (сл. 2/3). Испод десне половине карлице пронађена су два фрагментована гвоздена ножа (оба обележена као С-120), који су се првобитно, вероватно, налазили на појасу покојника (сл. 2/4–5).

Гроб 8

Пронађен је 10 м јужно од гроба 7, на сличној дубини, такође радом механизације. И у овом случају покојник је сахрањен у зеленкасто-жуту иловачу и положен је на леђа, са рукама испруженим поред тела. Оријентација скелета је исток–запад, са девијацијом од 22° западним делом ка северу. Гроб је много мање оштећен радом механизације, па скелету недостаје само горњи део лобање. Иако се на основу плаво-зелених трагова корозије, уочених на костима подлактице и леве тибије, као и на доњем задњем делу десне тибије, може претпоставити да су се на њима налазили комади накита, у овом гробу су констатована само два прилога и то у прилично лошем стању. На левој подлактици и зглобу шаке констатовани су остаци бронзане и бакарне наруквице (С-121), која се састојала од ниске цевчица (сл. 3/1). На доњем делу леве тибије нађена је наногвица од истог материјала (С-122), која се такође састојала од низа већих перли неправилног облика (сл. 3/2). Перле су садржале неку органску материју, око које се налазио танак слој метала.

Сл. 3. Латенски налази са Рудина, гроб 8: наруквица од бронзе и бакра (1), наногвица од бронзе и бакра (2); гроб 9: керамичке посуде (3–4), бронзане фибуле (5, 7), бронзана наруквица (6), бронзана алка (8).

Fig. 3. Late Iron Age finds from Rudine, Grave 8: bronze with copper bracelet (1), bronze with copper anklet (2); Grave 9: pottery vessels (3–4), bronze fibulae (5, 7), bronze bracelet (6), bronze link (8).

Гроб 9

Око 30 m источно од гробова 7 и 8, на некрополи II, на источном делу канала ТЕ Дрмно, радом механизације откривен је гроб 9 са спаљеним остацима покојника и читавим низом прилога. Оријентисан је дужом страном у правцу север–југ, са девијацијом од 34° северним делом ка западу. Обухвата приближно правоугаону површину димензија 1 x 0,5 m. Налазио се на коти 67,3 m и приближној релативној дубини 2,5–3 m. Поред гомиле ситних изломљених костију покојника и костију свиње, из овог гроба потиче шест прилога. У северном углу гробне површине нађене су две оштећене керамичке посуде (С-141 и С-142) (сл. 3/3–4). Обе су биконичне форме, изражене профилације, благо разгранутог обода, рађене на витлу. Лоше су печене, трошне, тамномрке површине и fine фактуре. Споменуте свињске кости налазиле су се поред посуде С-142. Од металних предмета нађене су две бронзане фибуле (С-143 и С-145) (сл. 3/5, 7). Обе на повијеној нози имају по једну сферичну перлу, док се сама нога ослања на повијен и нешто скраћен лук. Лук је такође украшен сферичним задебљањима. Глава обеју фибула има спиралу са по два навоја са сваке стране. Из гроба потичу и делови наруквице са низом кугличастих испупчења од танког бронзаног лима превученог преко неке органске материје (С-144) (сл. 3/6). Међу налазима је такође једна бронзана каричица од танке жице (С-146) (сл. 3/8).

Гроб 10

На западној страни канала ТЕ Дрмно, око 10 m северно од гроба 7, нађено је неколико дислоцираних и смрвљених костију доњих екстремитета. Кости су нађене на дубини од 67,8 m. Сам гроб, тј. његови остаци, откривен је радом механизације, која га је и уништила. У њему није било прилога.

Аналогије

Затечени остаци келтских гробова наводе на претпоставку да је реч о некрополи чији је већи део уништен. Најближу географску и хронолошку паралелу овим гробовима чине келтски гробови са локалитета Пећине, откривени неколико година раније (Јовановић 1987: 824, – ископавања Пећина извршена су 1981–1982). На овој некрополи су сахрањивања већином обављана крајем IV (G-3 1131) и почетком III в. п. н. е. (G-3 982). Иако оскудни, подаци добијени из гробова са Рудина показују сличност са сахранама на Пећинама. У оба случаја су, наиме, откривени гробови са скелетним сахрањивањем у правоугаоним јамама. Уз покојнике су прилагани накит, оружје, предмети за свакодневну употребу, судови и храна (*ibid.*: 825). Због велике оштећености, тешко је наћи адекватну аналогију за посуду С-117 (сл. 2/1), нађену у гробу 7. Можда

најближа паралела потиче из келтског гроба из Костолца (Јацановић 1988: 7, 8, Т. II/2). С обзиром на то да посуди из гроба 7 са Рудина недостаје обод, овај податак треба прихватити са опрезношћу. Уз неопходну опрезност, она се може повезати и са једном од посуда нађених у гробу 50 на Карабурми (Todorović 1972: 23, Т. XVIII/2). Иако су керамичке посуде из гроба 9 (С-141 и С-142) (сл. 3/3–4) сачуване само у фрагментима, може се установити да најближе паралеле такође имају међу налазима са Пећина. Оне су биконичне, изражене профилације, израђене на витлу, али врло слабе фактуре и једино се бојом печења разликују од посуда са Пећина (посуде из гроба 9 су тамномрке боје, док су посуде са Пећина углавном сиве). Као пример, може се навести посуда из гроба G-1–3 194, датована на почетак III в. п. н. е. (Јовановић 1992: 89, сл. 71). Боље очуван суд из гроба 9 (С-141) (сл. 3/3) има и паралелу у фрагментованој посуди обележеној као С-151, такође на Рудинама, пронађена између гроба 9 и гробова 7 и 8, уз саму осу канала. Брус из гроба 7, С-119 (сл. 2/3), има директну паралелу у брусу из гроба 66 са Карабурме (Todorović 1972: 28, Т. XXIV, 8). По облику и димензијама оба примерка су готово идентична, разликује их једино попречни пресек отвора, који је на примерку са Карабурме кружан, а на оном са Рудина правоугаон.

Наруквице и наногвице, које спадају међу омиљене украсе Келта, на Рудинама су заступљене са три примерка (С-121 и С-122 из гроба 8, као и С-144 из гроба 9) (сл. 3/1, 2, 6). Најстарији примерци оваквих украса код Скордиска, о каквим је овде реч, рађени су углавном од шупљег бронзаног лима и били су издељени на рељефне режњеве различитих облика и величина (Јовановић 1987: 834). Треба нагласити да бронзана наруквица из гроба 9 подсећа на наногвицу из гроба 8, која је вероватно рађена истом техником и од метала сличног квалитета. Иако лоше стање оба комада накита не дозвољава њихову прецизнију анализу, са извесном опрезношћу се може рећи да имају паралелу у наногвици откривеној у гробу Г-3 996 на Пећинама, која се датује у III в. п. н. е. (Јовановић 1992: 84, сл. 65). Слична им је и наруквица са оближњег локалитета Чаир у Старом Костолцу, израђена од бронзе (Спасић 1992: 12, Т. III/22). Најбољу паралелу представља наруквица од бронзаног лима нађена у гробу 60 са Карабурме (Todorović 1972: 25, Т. XXI/3).

Хронолошки најосетљивији материјал са Рудина представљају фибуле С-143 и С-145 (сл. 3/5, 7). Оне припадају типу који је незнатно млађи од *Duchcov-Münsingen* фибула и од њих се, у финесама, разликују по једноставнијој изради. Овални медаљони са старијег типа су на оваквим фибулама замењени сферичним перлама на повијеној нози, док се сама нога ослања на повијен и нешто скраћен лук. Фибула најсличнија примерцима са Рудина је она из гроба G-3 1201 са Пећина, која се датује у прву трећину III в. п. н. е. (Јовановић 1992: 25, сл. 21). Сличне су им и фибуле

из гроба G-1-3 378, хронолошки смештене у прве деценије III в. п. н. е. (Porović and Jovanović 2005: 24, Т. 1/1-2). Из спаљеног гроба у Костолцу, откривеног приликом копања канала у кругу ООУР Прим, такође потиче фибула израђена од гвожђа, са посувраћеном ногом и сферичним задебљањем на њој (Јацановић 1988: 7, 8). Због лошег стања, на овој фибули се не могу запазити никакви други детаљи, али се на основу целокупне конструкције може одредити у III в. п. н. е. (*ibid.*: 9). Истом типу припада гвоздена фибула из гроба 66 са Карабурме (Todorović 1972: 27, Т. XXIV/3), док су им врло сличне и оне из гроба 60 (*ibid.*: 25, Т. XXI/8-9). Гвоздена фибула из скелетног гроба број 23 са Роспи ђуприје такође је аналогија за фибуле са Рудина (Тодоровић 1956: 50, сл. 27-28). Хронолошко одређење оваквих фибула у Моравској смешта се у период старијег Латена, 380-230 г. п. н. е. (Čižmářová 2001: 8). Иста ситуација среће се у Чешкој (Waldhauser 2001: 40), као и у западној Румунији (Costea 2000: 165). У оба случаја, фибуле су релативно хронолошки одређене у фазу LT B2.

ЗАКЉУЧАК

Изнети подаци указују на то да је траса канала за отпадне воде ТЕ Дрмно пресекла латенску некрополу, чије остатке представљају гробови 7, 8 и 9, као и посуда нађена уз осу канала. Осим Рудина, на територији каснијег римског Виминацијума установљене су још две сепулкралне целине из латенског периода: Пећине и Репњак (сл. 1). Материјал из латенских гробова са Рудина најближе паралеле има у гробним инвентарима са Пећина, нпр. G-3 982, G-3 996, G-3 1131, G-3 1201 или G-1-3 378. Са Карабурме, најсличнији им је гроб 60. Његов целокупни инвентар по саставу највише личи на инвентар гроба 9 са Рудина (керамичка посуда, две фибуле, наруквица и алка). Гробу 7 са Рудина, по структури прилога, највише сличи гроб 66 са Карабурме (керамичка посуда, два ножа и брус). Као некропола у Пећинама, гробови са Рудина према инвентару такође упућују на Карпатски басен и подручје централне Европе као полазне тачке за покрете келтских снага према Балкану (Јовановић 1985: 17). Налази из свих наведених гробова хронолошки спадају у почетну фазу латенског периода у Подунављу, која одговара завршетку IV – првој половини III в. п. н. е. Она одговара Тодоровићевом периоду келтског насељавања и стабилизације, Гарашаниновом прелазу фазе IV А у фазу IV В, Божичевој етапи Београд 1 (Јовановић 1987: 838), тј. LTB2 или LT Ic (Megaw and Megaw 2001: 278).

БИБЛИОГРАФИЈА

- Costea, F.
2000 Ein vor kurzem in Racoşul de Jos, Kreis Braşov, gefundener keltischer Fibel. Pp. 160–173 in *Les Celtes et les Thraco-Daces de l'est du bassin des Carpates*, eds. C. Gaiu and A. Rustoiu. Cluj-Napoca: Accent.
- Čižmářová, J.
2001 *Keltové na Moravě*. Brno: Moravské zemské muzeum.
- Јацановић, Д.
1988 Келтски гроб из Костолца. *Viminacivm* 2: 7–17.
- Јовановић, Б.
1985 Некропола на Пећинама и старије гвоздено доба Подунавља. *Сѹаринар* (н.с.) 36: 13–17.
1987 Istočna grupa. Str. 815–855 u *Praistorija jugoslavenskih zemalja V: željezno doba*, ur. A. Benac. Sarajevo: Svjetlost i Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
1992 Dolazak Kelta na Balkan. Pp. 83–94 in *Scordisci and the Native Population in the Middle Danube Region*, ed. N. Tasić. Special editions 48. Belgrade: Srpska akademija nauka i umetnosti, Balkanološki institut.
- Megaw, R., and Megaw, V.
2001 *Celtic Art (from its Beginnings to the Book of Kells)*. London and New York: Thames and Hudson.
- Роровић, Р., and Јовановић, В.
2005 La sépulture 1–3/378 de la nécropole de Pećine près de Kostolac. *Balkanica* 35: 23–34.
- Спасић, Д.
1992 Случајни налази келтског порекла са локалитета Чаир у Старом Костолцу. *Viminacivm* 7: 5–21.
- Тодоровић, Ј.
1956 Праисторијска некропола на Роспи ђуприји код Београда. *Годишњак музеја града Београда* 3: 27–59.
1972 *Praistorijska Karaburma*. Beograd: Muzej grada Beograda.
- Waldhauser, J.
2001 *Encyklopedie Keltů v Čechách*. Praha: Libri.

MILICA TARAVIČKI-ILIĆ

CELTIC GRAVES FROM RUDINE IN STARI KOSTOLAC

Summary

In 1985, on the left bank of the Mlava, at the Rudine site (fig. 1) in Stari Kostolac, four Late Iron Age graves (Graves 7–10) were discovered. The grave goods, as well as the skeletons from all four graves were severely damaged by machinery. Nonetheless, it was possible, based on some grave goods (figs. 2–3), mostly fibulas, to date the graves to the beginning of the Late Iron Age. It seems clear that the Celtic necropolis at Rudine, together with the other nearby sites (Pećine, Repnjak, Čair), belonged to the Celtic population that dwelt in this area at the end of 4th and the beginning of 3rd century B.C.

Примљено: 12. јануара 2007.

UDC 903.5-03(=15)(497.11)»6387»